

ΑΝΑΚΑΛΥΠΤΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΕΥΑ Η καθηγήτρια ΑΡΤΕΜΙΣ ΛΕΟΝΤΗ ΕΥΑΣ ΠΑΛΜΕΡΣΙΚΕΛΙΑΝΟΥ, ms Αμερικανίδα ανπκομφ ...

Media: VOGUE

Page: 94-97

Published at: 01-09-2023

Author: Surface: 2629.05 cm² Circulation: 0

Subjects:

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

ΑΝΑΚΑΛΥΠΤΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΕΥΑ

*Η καθηγήτρια
**ΑΡΤΕΜΙΣ
ΛΕΟΝΤΗ**
έβαλε στόχο ζωής
να φέρει στο φως
την αποσιωπημένη
ιστορία της
**ΕΥΑΣ
ΠΑΛΜΕΡ-
ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΥ,**
της Αμερικανίδας
αντικομφορμίστριας
που άφησε ισχυρό
αποτύπωμα στον
20ό αιώνα. Και
τα κατάφερε,
παρουσιάζοντάς
μας μια πολύ πιο
ενδιαφέρουσα
προσωπικότητα
απ' όσο νομίζαμε.
Η Sarah Bailey
μίλησε μαζί της.*

ΓΙΑΤΙ ΝΑ ΑΠΟΣΙΩΠΗΘΕΙ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΜΙΑΣ τολμηρής καλλιτέχνης; Και γιατί ο αντίκτυπος αυτής της αεικίντης και δημιουργικής ηθοποιού, σκηνοθέτιδας, συνθέτριας, υφάντρας, χορογράφου και μεταφράστριας, της οποίας τη ζωή και το έργο παρακολουθούσε με ενθουσιασμό ο Τύπος στις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα, να περιοριστεί σε μια αποσημείωση της ιστορίας; Το ερώτημα απασχολούσε ανέκαθεν τη συγγραφέα Άρτεμις Λεοντή, καθηγήτρια Νέων Ελληνικών στην έδρα Καβάφη των τμημάτων κλασικών σπουδών του Πανεπιστημίου του Μίσιγκαν, της οποίας το βιβλίο *Eva Palmer Sikelianos, A Life in Ruins* είναι προϊόν μιας τουλάχιστον δεκαετίας βαθιάς «ανασκαφής», με στόχο να αφηγηθεί τη ζωή της εύπορης Αμερικανίδας (1874-1952) που αγάπησε την Ελλάδα και επί 27 χρόνια υπήρξε σημαντική φιγούρα του νεωτεριστικού κινήματος.

Πρώτη σύζυγος του ποιητή Άγγελου Σικελιανού, κουνιάδα της Isadora Duncan, πρώτη ερωμένη της Natalie Clifford Barney, η Εύα Πάλμερ υπήρξε η κινητήρια δύναμη πίσω από τη διοργάνωση των Δελφικών Εορτών, μεταξύ 1927 και 1930. Με τη ζωή και το έργο της άφησε στην εποχή της σημαντικό αντίκτυπο, για να μετατραπεί όμως σε «φάντασμα» μετά τον θάνατό της. Με την έκδοση ωστόσο του βιβλίου της Λεοντή το 2019, αυτή η γοητευτική γυναίκα ανακλύθηκε σε ίνδαμνα του queerness, μια ασυμβίβαστη προσωπικότητα που βίωσε την καθημερινότητα με τόλμη. Το να αφηγηθεί όμως κάποιος την ιστορία της δεν ήταν εύκολο. «Η Εύα απουσίαζε από τις πολιτισμικές δράσεις στις οποίες είχε ενεργό συμμετοχή και ήταν σημαντικό για μένα να αφηγηθώ την ιστορία της από αυτή την οπτική», μου λέει η Άρτεμις Λεοντή, μιλώντας μέσω Zoom.

Η Λεοντή γεννήθηκε στην Αμερική από Έλληνες μετανάστες και μεγάλωσε σε μια μικρή πόλη του Μίσιγκαν. Ο πατέρας της είχε διδακτορικό στη μηχανική και η μητέρα της ήταν καθηγήτρια με μεταπτυχιακό στο Harvard. Το σπιτικό τους ήταν δίγλωσσο και γεμάτο βιβλία. Η παιδική της ηλικία διαμορφώθηκε από εξεγέρσεις, soul μουσική και τα τραύματα του Πολέμου του Βιετνάμ. «Ήταν ταραχμειοί καιροί», θυμάται και μου λέει ότι, παρότι οι απόψεις της δεν ταίριαζαν με αυτές της μητέρας της, ο διάλογος ήταν πάντα ανοιχτός στο σπίτι τους. «Δεν περιμένω να συμφωνώ πάντα μαζί σου», μου έλεγε, και αυτό ήταν πραγματικό δώρο», τονίζει. Την Ελλάδα την επισκέφτηκε πρώτη φορά το 1972, επί δικτατορίας. Τότε ήταν που της γεννήθηκε η επιθυμία να βυθιστεί στην ελληνική γλώσσα και ιστορία, παρότι ακαδημαϊκά προετοιμαζόταν για διαφορετικό αντικείμενο. «Σκεφτόμουν να γίνω αρχιτέκτονας και ξαφνικά άλλαξα κατεύθυνση. Μια φίλη της μητέρας μου από το Harvard, γνωστή φεμινίστρια, με παρότρυνε να γίνω θεολόγος, ώστε να μπορώ να υπερασπιστώ τη γυναικεία ιερόσύνη. Αλλά τα δικά μου ενδιαφέροντα ήταν κοσμικά και σύγχρονα. Ήταν συναρπαστική εποχή, οι άνθρωποι ήθελαν να αλλάξουν τον κόσμο». Για την Εύα Πάλμερ-Σικελιανού διάβασε πρώτη φορά σε ένα περιοδικό που βρήκε στη βιβλιοθήκη

Η ΕΥΡΩΠΗ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΔΑ ΕΥΑ ΠΑΛΜΕΡ (ΑΡΙΣΤΕΡΑ) ΥΠΗΡΞΕ Η ΚΙΝΗΤΗΡΙΑ ΔΥΝΑΜΗ ΠΙΣΩ ΑΠΟ ΤΙΣ ΔΕΛΦΙΚΕΣ ΠΟΡΤΕΣ ΠΟΥ ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΕ ΜΕ ΤΟΝ ΣΥΖΥΓΟ ΤΗΣ ΑΓΓΕΛΟ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟ ΚΑΙ ΣΤΙΣ ΟΠΟΙΕΣ ΣΥΜΜΕΤΕΙΧΕ ΕΝΕΡΓΑ (ΔΕΞΙΑ). ΣΤΗΝ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΕΛΙΔΑ: Η ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ, ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ ΑΡΤΕΜΙΣ ΛΕΟΝΤΗ.

των γονιών της, το οποίο δημοσίευσε μια φωτογραφία της με κλαμύδα και τη λεζάντα «Η ιέρεια των Δελφών», που της τράβηξε την προσοχή. «Έμοιαζε σαν χίτσσο. Αλλά όσα είχαν γραφτεί γι' αυτήν δεν ταίριαζαν με την πραγματικότητα όπως την έμαθα αργότερα», μου εξηγεί. Δεν υπήρχε κάποια καταγραφή της καθόλου συμβατικής ζωής αυτής της εκκεντρικής γυναίκας, η οποία αναπαριστούσε ποιήματα της Σαπφώς όταν ήταν μικρή, πριν αφιερώσει την ενήλικη ζωή της στη στήριξη της ελληνικής χειροτεχνίας και στην αναβίωση των βυζαντινών ύμνων, συνδέοντάς τους με τις ρίζες της ελληνικής μουσικής. Δεν υπήρχαν επίσης αναφορές για τον λεσβιακό κύκλο της ούτε για τα άλλα ενδιαφέροντά της, όπως η βοήθεια που προσέφερε στην Αθήνα σε πρόσφυγες από τη Μικρά Ασία ή στα ουσιωικά μοντέλα ζωής που εισήγαγε με βάση φιλοσοφίες της Ανατολής – έστησε ως και άοραμ στη Νέα Υόρκη. Συνασπαιρεφτόταν επίσης την Eleanor Roosevelt, ενώ η δράση της γινόταν θέμα στους *New York Times*. Η ενδιαφέρουσα ζωή της και τα κενά που εντόπιζε στα όσα αναφέρονταν σε εκείνη κινητοποιήσαν το 2005 τη Λεοντή να ψάξει πιο βαθιά, για να ξεκινήσει λίγα χρόνια αργότερα τη συγγραφή της βιογραφίας της – «Υπήρχαν κομμάτια που δεν κολλούσαν μεταξύ τους και μου κίνησαν την περιέργεια», τονίζει.

Για την έρευνά της έυχε υποστήριξης, αλλά βρήκε και εμπόδια. Η άλλοτε εύπορη Αμερικανίδα που είχε παντρευτεί τον Άγγελο Σικελιανό το 1907 έφυγε από τη ζωή πτωχευμένη το 1952, έχοντας ξοδέψει την περιουσία της στις Δελφικές Εορτές. Σταδιακά, το όνομά της άρχισε να αποσιωπείται, ώστε να μη γίνει γνωστός ο αμφιλεγόμενος τρόπος ζωής και οι πολιτικές της πεποιθήσεις – υποστήριζε το ΕΑΜ, υπήρξε πολέμιος της μοναρχίας και έκανε δηλώσεις κατά του ιμπεριαλισμού κατά τη διάρκεια του ελληνικού Εμφυλίου, με αποτέλεσμα να χαρακτηριστεί επικίνδυνο πρόσωπο. Οι αναφορές στη ζωή της περιορίστηκαν στη σχέση της με τον Σικελιανό, αφού η δεύτερη σύζυγός του, Άννα, προσπαθούσε να προστατεύσει το όνομά του. Ένα αρχείο που την αφορούσε ήταν αυστηρά φυλαγμένο στο Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών στην Αθήνα και άνοιξε μόνο μετά την επιμονή της Λεοντή, η οποία το 2009, τρία χρόνια μετά τον θάνατο της Άννας Σικελιανού, κατάφερε να άρει την απαγόρευση και

να μπορέσει το 2016 να δημοσιεύσει το υλικό. Παρότι η διαδικασία πρόσβασης στα έγγραφα και στα υπάρχοντα της Εύας ήταν αργή, τα ευρήματα ήταν συναρπαστικά. Όπως οι 163 ερωτικές επιστολές μεταξύ της Εύας και της ποιήτριας Natalie Barney – με την οποία γνωρίστηκε τη δεκαετία του 1890, αλλά προσπάθησε να πάρει αποστάσεις το 1909 όταν έμεινε έγκυος στο παιδί του Σικελιανού–, καθώς και εκατοντάδες ακόμη που αντάλασσε με άλλες γυναίκες. Αυτές προσφέρουν μια ματιά στο πολυγαμικό δίκτυο των δημιουργικών λεσβιών των αρχών του 20ού αιώνα, γυναικών οι οποίες πάλευαν για το δικαίωμά τους να ζουν ελεύθερα και σύμφωνα με τα πρότυπα της ποίησης της Σαπφώς. Ορισμένες είχαν ακόμη πάνω τους ίχνη λάσπης από την εξώπορτα του σπιτιού της Barney, στην οποία η Εύα επέστρεψε τις επιστολές το 1907, πριν παντρευτεί τον Σικελιανό, ζητώντας της να τις κρατήσει για να θυμάται τα χρόνια που πέρασαν μαζί. Μια άλλη ανακάλυψη ήρθε σε ένα κουτί με φωτογραφίες από μια παράσταση της Barney στο Παρίσι, το 1906, και μια τούφα από κόκκινες τρίχες, δώρο για εκείνη, εύρημα που ενέπνευσε τη Λεοντή να συνεχίσει την έρευνα. «Το συναίσθημα που με κατέκλυσε όταν είδα αυτά τα κόκκινα νεανικά μαλλιά ήταν απερίγραπτο», μου λέει.

Από το «Πρέπει να είναι γυμνές οι γυναίκες για να μπουν στο Met;» των Guerilla Girls τη δεκαετία του '80 μέχρι το βιβλίο *The Story of Art Without Men* της Katy Hessel, ο αγώνας για την απόδοση στις γυναίκες της θέσης που τους αξίζει στην ιστορία της τέχνης είναι μακρύς. Η Λεοντή, εκτός από την ιστορία της Εύας Πάλμερ, ασχολήθηκε επίσης με την καριέρα της πρωτοπόρου της αφηρημένης τέχνης ζωγράφου Hilma Af Klint, της οποίας το έργο άρχισε να αναγνωρίζεται τέσσερις δεκαετίες μετά τον θάνατό της, το 1944, ενώ ο Kandinsky, που ακολούθησε παρόμοια πορεία με εκείνη, είδε την καριέρα του να εκτοξεύεται. «Το πρώτο μισό του 20ού αιώνα είναι πολύ σημαντική εποχή, αλλά από την επίσημη καταγραφή απουσιάζουν πολλές γυναίκες προσωπικότητες. Αποδίδουμε λοιπόν στις γυναίκες τη θέση που τους αξίζει, για να αρχίσουμε να βλέπουμε τα πράγματα διαφορετικά», μου λέει η Λεοντή.

Φυσικά, η σύνταξη μια βιογραφίας από αποσπασματικές πηγές δεν είναι ποτέ αντικειμενική. Είναι ένα θέμα που προβληματίζει τις

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

φεμινίστριες επιστήμονες και η Λεοντή συζήτησε με προθυμία το θέμα της υποκειμενικότητας. «Το προσωπικό είναι πιο πολιτικό από ποτέ», θεωρεί, φράση που περιγράφει άριστα τη μη συμβατική ζωή και ριζοσπαστική φιλοσοφία της Εύας. Η συγγραφέας αναγνωρίζει επίσης τη δική της θέση κατά την έρευνα και τη συγγραφή του βιβλίου: Πλησίαζε τη μέση ηλικία και φρόντιζε την ηλικιωμένη μητέρα της, παρακολουθώντας παράλληλα τους αγώνες για τα δικαιώματα της ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας, πιυχές της ζωής αόρατες, αλλά απαραίτητες, που πλέκουν εντέλει το αφήγημα. Τη ρώτησα για την ευθύνη που ένιωθε όταν άνοιγε αυτά τα έγγραφα πρώτη φορά, αποκαλύπτοντας μουσικά που είχαν θεωρηθεί προκλητικά. «Η ευθύνη είναι τεράστια. Υπήρχε μεγάλη αλληλογραφία μεταξύ της Εύας και της Barney. Οι δυο τους, μαζί με τη Βρετανίδα ποιήτρια Renée Vivien, δανείστηκαν την έννοια της λεσβίας που είχε γίνει σύμβολο της γυναίκας που αγαπάει γυναίκες από το γαλλικό παρακματικό κίνημα, με αρνητική όμως χροιά, και τη μετέτρεψαν σε κάτι θετικό. Οι επιστολές ήταν πολύ προσωπικές. Αλλά αποτελούν σημείο καμπής στην queer ιστορία», πιστεύει και ομολογεί ότι σταδιακά βρέθηκε ενωπιο και άλλων ευθυνών. Παρότι η σημασία της σαπφικής αφύπνισης της Εύας ήταν προφανής για εκείνη, ήταν καθήκον της να μη μετατραπεί σε φετίχ το λεσβιακό περιεχόμενο των αρχείων, αποδίδοντας έναν τόνο σκανδάλο στην ιστορία της. Πώς δομήθηκαν λοιπόν τα κεφάλαια; Φυσικά, η ζωή μιας τέτοιας γυναίκας δεν θα μπορούσε να οργανωθεί με έναν κλασικό, γραμμικό τρόπο. Για τη Λεοντή ήταν πιο ταιριαστό να αφηγηθεί τη ζωή της Εύας μέσα από τα διάφορα μέσα που εξερεύνησε και τις μικροκοινοτήτες τους: σαπφικές παραστάσεις, υφαντική, βυζαντινή μουσική, δράμα και συγγραφή. Όπως γράφει στον επίλογο, «Αντί να τιθασεύσει την κληρονομιά της, το βιβλίο δεν προσφέρει μόνο μια Εύα, αλλά πολλές πιυχές ενός εαυτού που έχτιζε και γκρέμιζε συχνά προσωπικότητες, ακόμη και αναβιώνοντας το ελληνικό πνεύμα κατά την ενήλικη ζωή της. Είναι σαπφική καλλιτέχνης, υφάντρα, σκηνοθέτης, συνθέτρια, συγγραφέας, σύζυγος, ερωμένη, εκκλησιαστική μουσικός, εθνικίστρια, λάτρης και κριτικός της ιστορικής αυθεντικότητας, υπέρμαχος της ελληνικής τουριστικής ανάπτυξης, περιθωριοποιημένη, ανισόροπη και πολιτική ριζοσπάστis».

Το βιβλίο περιέχει τόσο υλικό, που υπάρχουν πάρα πολλά να αποκομίσει ο αναγνώστis. Η Εύα ήταν μια πανέξυπνη, εκκεντρική, πολυεπίπεδη γυναίκα, που ακολουθούσε μια μη συμβατική ζωή σύμφωνα με τα αρχαία ελληνικά ιδεώδη, παρότι δεν ήταν όλες οι ιδέες που την επηρέασαν τόσο σταθερές και αποδεκτές. Τη συνέντησαν διάφορα ρεύματα σκέψης – συχνά αντίθετα μεταξύ τους –, από τον εθνικισμό και τον φασισμό ως τον αναφασισμό ή τον κομμουνισμό. Η υπόνοια ότι φλέρταρε με τις αντισημικές ιδέες που θέριζαν την Ευρώπη στις αρχές του 20ού αιώνα δεν χωνεύεται εύκολα. Ένα πάντως είναι σίγουρο: τα πολλά πρόσωπα της αξίζουν περισσότερο ανοιχτό διάλογο, κάτι που επιθυμεί και η Λεοντή, η

οποία παραδέχεται ότι ένιωσε απομονωμένη όταν κυκλοφόρησε το βιβλίο λίγο πριν από την πανδημία, μη έχοντας λόγω των συνθηκών την ευκαιρία να ακούσει περισσότερες φωνές για την ιστορία της Εύας μέσα από τον διάλογο με τους αναγνώστες. Το βιβλίο έλαβε αναγνώριση από ανθρώπους εκτός των ακαδημαϊκών διαδρόμων, ιδιαίτερα από Έλληνες συγγραφείς και ποιητές, γεγονός πολύ ευχάριστο για εκείνη. Η δουλειά της όμως συνεχίζεται...

Έχοντας αναδιοργανώσει και ψηφιοποιήσει τα αρχεία της Εύας Πάλμερ-Σικελιανού στο Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών το 2017, ξεκινάει τώρα ένα νέο: σε συνεργασία με τη συγγραφέα Suzanne Stroth και τη φιλόλογο Giulia Narcelone, εξερευνούν τις δύο πλευρές της ερωτικής αλληλογραφίας μεταξύ Natalie Barney και Εύας, κάτι που ελπίζει να εντείνει τον διάλογο που επιθυμεί. Όταν τη ρωτώ ποια σύγχρονη προσωπικότητα θεωρεί αντίστοιχη της Πάλμερ, μου απαντά: «Η πρώτη είναι η Α. Ε. Stallings, ποιήτρια με βαθιά γνώση των αρχαίων ελληνικών και λαϊνικών, η οποία ζει στην Ελλάδα, διδάσκει ποίηση στην Οξφόρδη και συμμετέχει στις προσπάθειες βελτίωσης της ζωής των προσφύγων που έχουν φτάσει στην Αθήνα. Επίσης θα αναφέρω την Beyoncé, για τις δημιουργικές παραστάσεις και το φιλανθρωπικό της έργο. Είναι πανέξυπνη και ανιδιοτελής. Και ακόμα την ακτιβίστρια Greta Thunberg, με το μεταρρυθμιστικό της πάθος. Υπάρχουν και πολλοί άλλοι στην Ελλάδα, όπως η media artist Μαρία Βαρελά, που σχεδιάζει δημιουργικές εφαρμογές για παράδειγμα στην υφαντική. Τρομερή τετράδα!». Με διαφωτίζει επίσης γιατί είχε θαφτεί η ιστορία της Εύας και γιατί αντιμετώπισε τόσες δυσκολίες προσπαθώντας να τη βγάλει στην επιφάνεια. «Η πατριαρχική κοινωνία είναι το πρόβλημα», λέει. «Η Εύα στεκόταν στη σκιά του Σικελιανού και ο κόσμος ένιωθε ότι έπρεπε να σεβαστεί τις επιθυμίες της δεύτερης συζύγου του, η οποία δεν ήθελε το όνομα της οικογένειάς τους να σπλωθεί από τις σεξουαλικές προαμήσεις της Εύας. Δεν κατηγορώ τα άτομα. Είναι οι δομές της κοινωνίας στις οποίες δύσκολα αντιστέκεται κανείς». Θα μπορούσε να φανταστεί μια ταινία για την Εύα και τον κύκλο της; «Το ιδανικό άτομο για να την υποδυθεί θα ήταν η Vanessa Redgrave. Ίσως και η Julianne Moore τα νεότερα χρόνια», εκτιμά.

Έχει σημειωθεί τεράστια πρόοδος όσον αφορά τις πολιτικές περί ταυτότητας και διαφορετικότητας από τότε που ξεκίνησε η Λεοντή την έρευνά της. Τι αντίκτυπο πιστεύει ότι θα είχε η Εύα σήμερα; Μπορούμε να τη δούμε ως την αυθεντική, queer, πολυπράγμονα, κοσμική influencer; «Η Εύα ήταν ένα ουράνιο τόξο», θεωρεί. «Το ότι οι queer άνθρωποι που παλεύουν να ανακαλύψουν τη σεξουαλικότητά τους θα μπορούσαν να εκφραστούν, νομίζω ότι θα ήταν τεράστια ανακούφιση για εκείνη – θα ήθελε να συμμετέχει, για παράδειγμα, σε μια πορεία με τα χρώματα του ουρανού τόξου, να μπορεί να μοιραστεί την ιστορία της. Και ίσως να μοιραζόταν τις ελληνικές της δημιουργίες στο TikTok... Ναι, τώρα που το σκέφτομαι, σίγουρα θα είχε λογαριασμό στο TikTok».

«Η ΕΥΑ ΕΜΟΙΑΖΕ ΣΑΝ ΧΙΠΙΣΣΑ. Αλλά όσα είχαν γραφτεί γι' αυτήν δεν ταιριαζαν με την ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΟΠΩΣ ΤΗΝ ΕΜΑΘΑ ΑΡΓΟΤΕΡΑ».

* Το βιβλίο της Αρτέμιδας Λεοντή, *Εύα Πάλμερ-Σικελιανού, Υφαινοντας τον μύθο μας ζωής*, κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Πατάκη, σε μετάφραση της Κατερίνας Σκανά.